

EERLIJKE ECONOMIE: KANGOEROE 5^e-6^e LEERJAAR / GROEP 7-8

INLEIDING

Hebben je ouders of grootouders al ooit geprobeerd om bananen te telen? Nee? Gelijk hebben ze. In Nederland en België kun je niet op grote schaal lekkere bananen telen.

Bananen worden ingevoerd. Op hun beurt voeren België en Nederland ook heel wat producten uit. Niet alleen België en Nederland, maar elk land voert producten in en uit. Zo ontstaat een drukke wereldhandel.

Dat is schitterend, zou je denken. Natuurlijk is dat zo, maar alleen in de veronderstelling dat de handel helemaal eerlijk verloopt.

Invoer en uitvoer, eerlijke handel, de Wereldbank en de Wereldwinkels zijn heel belangrijk in de economie.

1. ALLES WORDT STEEDS MAAR DUURDER...

Uit enkele kranten:

Hoge inflatie houdt lange tijd aan

(Nu.nl, 18 juni 2008)

‘We staan op een keerpunt, we denken dat de inflatie de komende decennia gemiddeld hoger zal uitkomen dan in de afgelopen jaren’, aldus Lex Hoogduin, hoofdeconoom van Robeco.

Voedsel en grondstoffen

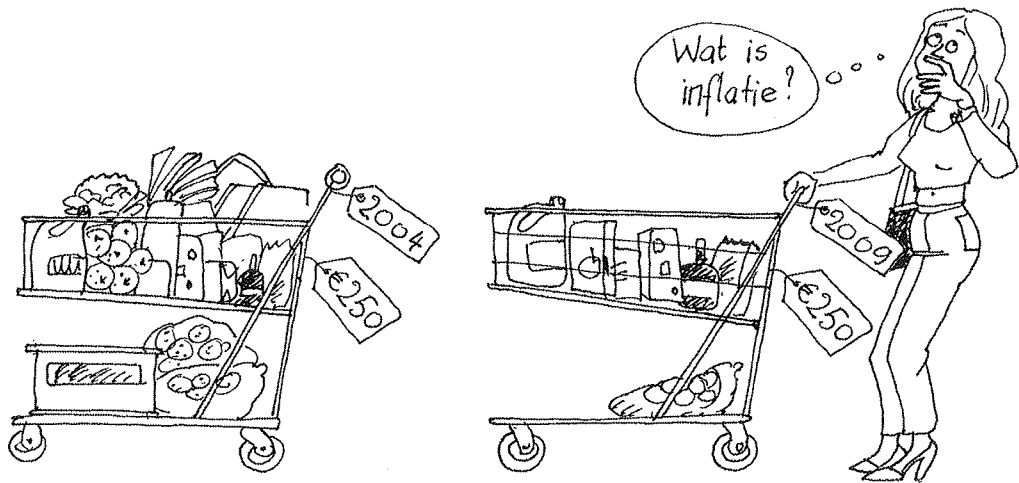
De sterke groei van de opkomende economieën en bevolkingsgroei leiden volgens Hoogduin tot enorme stijgingen van de vraag naar voedsel en grondstoffen waaraan het aanbod niet kan voldoen. Een precieze voorspelling van de toekomstige inflatie in Nederland kan Hoogduin niet geven, maar een stijging van 3 tot 4 procent over een lange periode is niet denkbeeldig.

VLAAMSE BOEREN VOEREN ACTIE AAN WARENHUIZEN

(De Standaard, 18 juni 2008)

Het Algemeen Boerensyndicaat (ABS) houdt vandaag een actie aan enkele warenhuizen in Vlaanderen om aandacht te vragen voor de lage prijzen waartegen ze hun producten moeten verkopen en de problemen die dat veroorzaakt.

Ze verkopen hun producten op de parkeerplaatsen van enkele warenhuizen (Makro in Eke, Carrefour in Turnhout en Delhaize in Roeselare) tegen de prijzen die de boeren ervoor krijgen. Zo hopen ze de consument bewust te maken van de problemen waarmee de Vlaamse boer te maken krijgt, zoals steeds duurder wordende brandstof.

Vorig jaar kostte een cola in café 'Het Dartele Paard' 1,80 EUR. Momenteel betaal je er in datzelfde café 2,00 EUR voor.

Met 18,00 EUR kon je vroeger ..... cola's kopen. Nu zijn het er maar ..... meer. Het lijkt wel alsof het geld minder waard geworden is. Dat verschijnsel noemen we inflatie.

Plaats een kruisje voor elk deeltje hieronder dat aangeeft dat er inflatie is.

..... Papa verdient voortaan 2 000,00 EUR in plaats van 1 900,00 EUR.

..... Met hetzelfde geld kun je minder goederen en diensten kopen.

..... Het bedrijf waar Piet De Wroeter werkt, betaalt hem voortaan 1 650,00 EUR in plaats van 1 700,00 EUR.

..... Werknemers kunnen steeds meer kopen met hetzelfde loon.

..... Alle prijzen in het land stijgen terwijl de inkomens gelijk blijven.

..... Werknemers kunnen steeds minder goederen en diensten kopen met hetzelfde loon.

..... Alle prijzen blijven gelijk terwijl de inkomens stijgen.

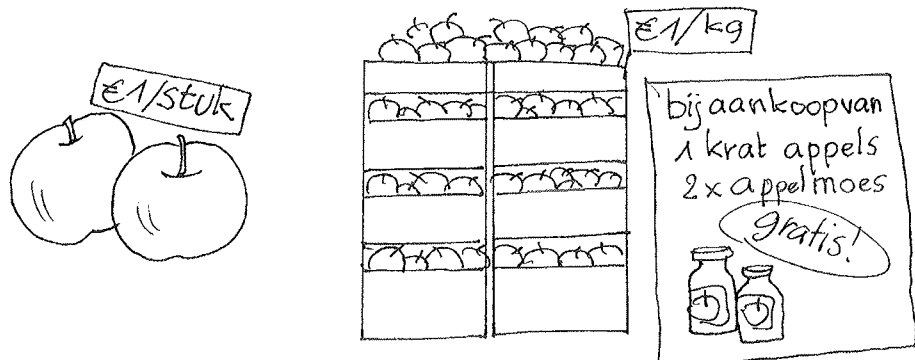
Kun je invullen?

Veronderstel dat er dit jaar heel weinig tomaten zijn. De mensen willen net zoveel tomaten als vroeger blijven eten. De prijs van 1 kg tomaten zal daardoor (hoog/laag) ..... zijn.

Algemeen: Als het aanbod daalt bij een gelijkblijvende vraag zal de prijs .....

Veronderstel dat er dit jaar een overvloed aan druiven is. De mensen kopen evenveel druiven als vroeger. Hierdoor zal de prijs van 1 kg druiven (hoog/laag) ..... zijn.

Algemeen: Als het aanbod stijgt bij een gelijkblijvende vraag zal de prijs .....

1. Waarom zijn de Vlaamse boeren boos?

.....
 .....
 .....

2. Waarom moeten boeren hun producten soms verkopen tegen erg lage prijzen?

.....
 .....

3. Welke producten zijn dat bijvoorbeeld?

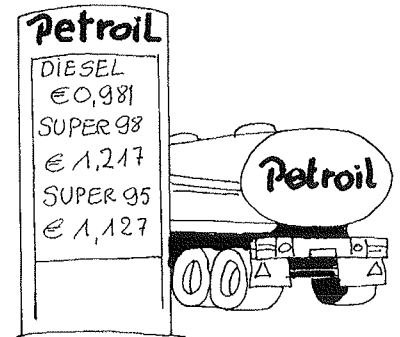
.....
 .....

4. Waarom beslissen de Vlaamse boeren niet om voortaan 4,00 EUR voor een liter melk te vragen?

.....
 .....

5. Wat is er de laatste jaren met de brandstofprijzen aan de hand?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

6. Is dat ook merkbaar aan de pomp als je ouders diesel of benzine tanken?

.....
 .....

7. Wat is er met de voedselprijzen aan de hand?

.....
 .....
 .....

8. Welke oorzaak geeft Hoogduin op?

.....
 .....

9. Wat wordt bedoeld met opkomende economieën?

.....
 .....

10. In welk land(en) vooral vind je die opkomende economieën?

.....

11. Kun je invullen? De eerste letter staat er al.

Als de mensen met hetzelfde inkomen minder goederen en diensten kunnen kopen dan vroeger, spreken we van i..... Het lijkt wel alsof het geld minder waard geworden is.

12. Is het goed of slecht voor de bevolking van een land als er inflatie is? .....

13. Wat weet je over de koopkracht van de bevolking als de inflatie stijgt?

.....

14. Economen drukken inflatie ook uit met een percentage.

Eurostat is een bureau dat allerlei gegevens bijhoudt, ook over inflatie in de landen waar de euro de nationale munteenheid is.

Volgens Eurostat heeft de inflatie in de zestien landen van de eurozone een nieuw historisch record bereikt op 17 juni 2008. Gemiddeld bedraagt de inflatie 3,7 %.

De inflatie is het laagst in Nederland met 2,1 %.

België staat op de tweede plaats met 5,1 %.

En Slovenië is koploper met 6,2 %

Bron: Het Laatste Nieuws, 17 juni 2008

Een van de doelstellingen van de EU is de inflatie onder de 2 % houden

15. Zoek de landen van de eurozone. Gebruik een atlas!

.....
.....

16. In welk land van de eurozone zijn de prijzen in juni 2008 het meest gestegen?

.....
.....

17. In welk land van de eurozone zijn de prijzen in juni 2008 het minst gestegen?

.....
.....

2. GELD BETEKENT KOOPKRACHT. SOMS.

Bill Gates bezat op 5 juli 2008 ongeveer 58 miljard Amerikaanse dollar.

Een Amerikaanse dollar was toen 0,6381 EUR waard.

Hoeveel EUR zijn 58 miljard Amerikaanse dollars waard? .....

Bill Gates had inderdaad gigantisch veel geld. Kon hij ALLES kopen?.....

Ook voor Bill Gates was niet alles te koop. Bepaalde dingen zijn niet te koop: liefde bijvoorbeeld of vriendschap en gezondheid. Toch hebben we er behoefte aan.

Dat zijn voorbeelden van niet-economische behoeften precies omdat je geen goederen of diensten kunt kopen om aan die behoeften te voldoen. Die verlangens zijn niet met geld te vervullen.

Plaats een kruisje naast de economische behoeften.

...	behoefte aan een warme maaltijd	...	behoefte aan geluk
...	behoefte aan onderdak	...	behoefte aan kledij
...	behoefte aan een nieuw zusje	...	behoefte aan tennislessen
...	behoefte om een nieuwe vriend te leren kennen	...	.....
...	.....	...	.....

Zoek zelf nog twee economische en één niet-economische behoefte.

Geld betekent koopkracht. Met geld kun je goederen en diensten kopen. Maar alleen wanneer die te koop zijn. Bedenk maar even wat je zou doen, mocht je vandaag nog midden in de woestijn gedropt worden met alleen maar een dikke portefeuille vol met bankbiljetten. Stel je voor dat er verder niemand is. Er is geen water, geen voedsel, geen beschutting tegen de zon, alleen maar zand en die portefeuille.

Zou je er in de woestijn veel aan hebben? .....

Hoe vreemd het ook klinkt, maar op dat ogenblik en in die situatie is je geld waardeloos.

Wat een geluk dat het niet altijd zo is.

Toch heeft geld niet altijd dezelfde waarde. Moeilijker uitgedrukt, de koopkracht verandert. Wat gebeurt er met de koopkracht van je ouders in de volgende gevallen? Vul de tabel aan met 'stijgt', 'daalt' of 'blijft gelijk'.

Evolutie van de prijzen en het inkomen	Evolutie van de koopkracht
Het inkomen stijgt en de prijzen blijven gelijk.	.....
Het inkomen blijft gelijk en de prijzen dalen.	.....
Het inkomen stijgt met 2 % en de prijzen stijgen met 5 %.	.....
Het inkomen stijgt met 2 % en de prijzen stijgen ook met 2 %	.....
Het inkomen daalt met 1 % en de prijzen dalen met 2 %.	.....

3. PROCENTEN AFRONDEN

'Mama,' glunderde Jonas, 'mijn cijfer voor Frans is veel beter dan dat van Gertje.'

'O ja? Vertel!'

Geïnteresseerd ging mama op de bank zitten.

'Ik heb ....' Jonas kuchte. 'Ik heb 79,786529025 % en Gertje heeft maar 79,786487652%. Goed hé, mama?'

Mama fronste haar wenkbrauwen.

1. Waarom fronste mama haar wenkbrauwen?

.....

Cijfers na de komma noemen we ook decimalen. Hoe je moet afronden lees je hieronder.

*Afronden zodat je geen kommagetal meer hebt ...

Als je afrondt naar een volledig procent, dan kijk je naar het eerste cijfer na de komma. Is dat cijfer een vijf of meer dan vijf, dan rond je naar boven toe af.

Dus: 79,686 % wordt 80 % omdat het eerste cijfer na de komma een zes is en dus meer dan 5 is.

Is het eerste cijfer na de komma kleiner dan vijf, dan rond je naar beneden toe af. Dat wil zeggen dat alle cijfers na de komma wegvallen.

79, 478 % wordt 79 % omdat vier een cijfer is dat kleiner is dan vijf. Alle cijfers na de komma vallen weg. In beide gevallen wordt er afgerond tot op 1 eenheid (1E).

2. Hoe rond je 79,5 % af? .....

*Afronden zodat je maar één cijfer na de komma hebt...

Als je afrondt tot op één cijfer na de komma, dan kijk je naar het tweede cijfer na de komma. Is dat tweede cijfer een vijf of meer dan vijf, dan laat je het eerste cijfer na de komma met één toenemen.

Dus: 79,68 % afronden tot op één cijfer na de komma wordt 79,7 % omdat 8 groter is dan vijf en je het eerste cijfer na de komma met een laat toenemen.

Is het tweede cijfer na de komma kleiner dan vijf, dan vallen alle cijfers weg die na dat eerste cijfer na de komma staan.

79,63 % wordt 79,6 %.

*Afronden tot op twee of meer cijfers na de komma...

Als je moet afronden tot op twee cijfers na de komma, dan kijk je naar het derde cijfer na de komma.

Als je afrondt tot op drie cijfers na de komma, dan kijk je naar het vierde cijfer na de komma enz.

3. Vul de onderstaande tabel aan. Kijk naar het voorbeeld!

getal	afronden tot op een geheel (1E)	afronden tot op een cijfer na de komma	afronden tot op twee cijfers na de komma
2, 3456	2	2,3	2,35
45, 926	.....	.....	.....
87,742	.....	.....	.....
67, 333	.....	.....	.....
39,666	.....	.....	.....

4. TYPISCH ECONOMISCHE WOORDEN

Noteer bij elke letter in het vierkant het nummer van de omschrijving die erbij hoort.

a	d	g	
.....	.....	.....	.....
b	e	h	
.....	.....	.....	.....
c	f	i	
.....	.....	.....	.....
			\$
.....	.....	.....	.....

a. consument	1. een bedrijf dat goederen vervaardigt en / of diensten verleent
b. producent	2. iemand die goederen koopt
c. goederen	3. zet mensen aan tot kopen
d. handel	4. het kopen en verkopen van goederen en/of diensten
e. reclame	5. het werk dat geleverd wordt
f. arbeid	6. cijfers na de komma in een getal
g. welvaart	7. onderwijs is er een voorbeeld van
h. decimalen	8. wat materieel is, van stoffelijke aard
i. diensten	9. mensen hebben voldoende geld en kunnen zelfs meer kopen dan ze nodig hebben

Maak nu ook per rij de som van de getallen en noteer die telkens in de laatste kolom.

Maak ook per kolom de som van de getallen en schrijf die telkens in de laatste rij.

Tel nu alle getallen van de laatste rij samen. Schrijf het totaal in het overblijvende vak bij \$.

Tel de getallen van de laatste kolom ook samen, maar zonder het getal bij \$.

Wat stel je vast? .....

Met welke breuk moet je het gevonden getal uit de tabel vermenigvuldigen om als product

6 000 000 te hebben? .....

6 000 000 is ongeveer het aantal inwoners van Sierra Leone, momenteel het armste land ter wereld.

In welk werelddeel ligt Sierra Leone? .....

5. DE ARMOEDERISICOGRENS

5.1. In België

Weet je wat vele mensen zeggen als ze over geld praten? Dat geldt het slijk der aarde is. Geef toe, in onze maatschappij draait het om geld. Iedereen wil geld en liefst zoveel mogelijk. Niemand wil arm zijn. En toch zijn er heel veel mensen arm, ook in België en Nederland.

Volgens de Belgische overheid is een paar met twee kinderen arm als het niet meer dan 1726,20 EUR per maand verdient. Dat noemen we de **armoederisicogrens**.

(Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, 1 september 2007)

1. Bereken hoeveel EUR dat is per dag. Bij economische berekeningen telt een maand 30 dagen.

.....

2. Hoeveel personen zijn er in een gezin gevormd door een koppel met twee kinderen?

.....

3. Hoeveel EUR per dag en per persoon krijgt een gezin dat uit vier personen bestaat en dat 1726,20 EUR per maand ontvangt? Voor bedragen in EUR ronden we af op twee cijfers na de komma

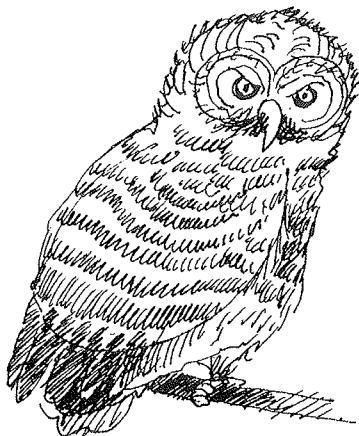
.....

Voor een éénoudergezin met twee kinderen ligt de armoederisicogrens op 1315,20 EUR per maand en voor een alleenstaande op 822,00 EUR per maand.

4. Vul de onderstaande tabel aan. Denk aan de afrondingsregel. Een maand telt 30 dagen.

armoederisicogrens	bedrag in EUR per maand	bedrag in EUR per dag	aantal personen in het gezin	bedrag in EUR per dag en per persoon
een paar met twee kinderen	1 726,20 EUR	..... EUR	.....	..... EUR
een éénoudergezin met twee kinderen	1 315,20 EUR	..... EUR	.....	..... EUR
een alleenstaande	822,00 EUR	..... EUR	.....	..... EUR

(Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, 1 september 2007)

Een bron is een document, een krant, een brochure, een website,... waar we gegevens zoals cijfermateriaal kunnen halen. Je moet altijd de bron vermelden als je die gebruikt. Een bron afkomstig van de overheid bevat correcte informatie!

5.2 In Nederland

In Nederland heeft de overheid verschillende armoedegrenzen vastgelegd. Een ervan heet de 'lage inkomensgrens'. De gegeven inkomens bevatten geen huursubsidies.

Een huursubsidie is een bedrag dat bepaalde gezinnen van de overheid krijgen om de huur van een woning te betalen. In de tabel hieronder vind je enkele cijfers.

Vul de tabel aan. Rond eventueel af op twee cijfers na de komma.

lage inkomensgrens	bedrag in EUR per maand	bedrag in EUR per dag	aantal personen in het gezin	bedrag in EUR per dag en per persoon
een paar met twee kinderen	1 640,00 EUR	..... EUR	.....	..... EUR
een éénoudergezin met twee kinderen	1 310,00 EUR	..... EUR	.....	..... EUR
een alleenstaande	870,00 EUR	..... EUR	.....	..... EUR

(Bronnen: www.armoedemonitor.nl; Sociaal en Cultureel Planbureau, rapport december 2007, cijfers van 2005)

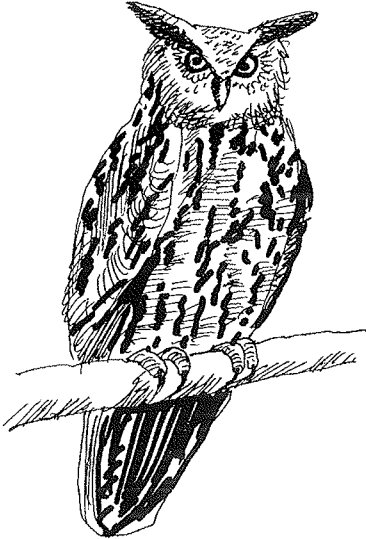
We vergelijken de bedragen per dag en per persoon voor België en Nederland. In welk land zijn de bedragen het grootst?

gezinsvorm	België of Nederland
een paar met twee kinderen	.....
een éénoudergezin met twee kinderen	.....
een alleenstaande	.....

Zijn de verschillen tussen de bedragen per dag en per persoon eerder groot of klein?

.....

Je bent arm als je niet in staat bent om voedsel en kledij te kopen en geen woning kunt betalen. Moeilijker uitgedrukt: Je bent arm als je niet in de basisbehoeften kunt voorzien.

5.3. De Wereldbank

De Wereldbank is geen echte bank! De Wereldbank is een internationale organisatie die na de Tweede Wereldoorlog opgericht geweest is om de armoede in de ontwikkelingslanden te helpen bestrijden.

1. Wat zijn ontwikkelingslanden?

.....
 .....

Volgens de Wereldbank ligt de armoedegrens op 1 dollar per dag.

Een dollar is 0,7533 EUR waard. (bron: www.tijd.be op 30 april 2009)

We vergelijken de waarde van de dollar met de prijs van een flesje Spa Reine van 75cl dat een sportdop heeft. Bij Albert Heijn in Nederland kost dat flesje 0,85 EUR. Hetzelfde flesje kost in de Carrefour in België 0,63 EUR.

2. Is een inkomen van 1 dollar per dag een groot bedrag? .....

3. Zou iemand die arm is in Nederland of België met dezelfde middelen ook arm zijn in een ontwikkelingsland? .....

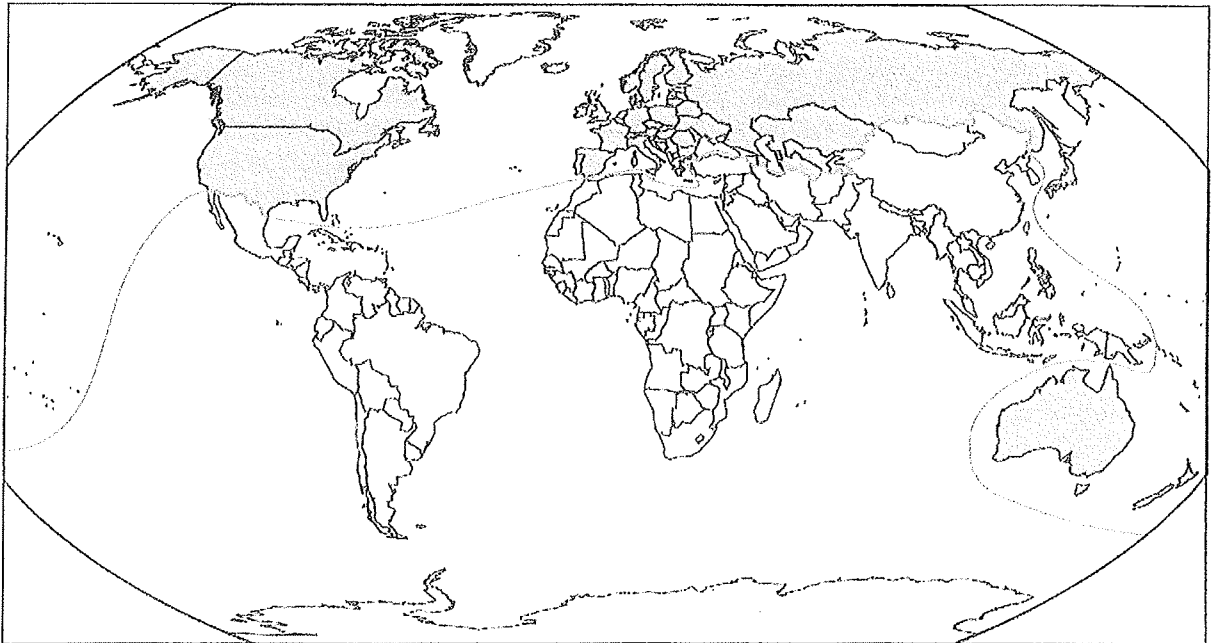
4. Ongeveer één op de vijf mensen in de wereld leeft onder de armoedegrens van 1 dollar per dag. Wat betekent dat?

.....

5. Over hoeveel procent van de wereldbevolking gaat het hier?

.....

6. Kleur op de onderstaande kaart 'het rijke Noorden' lichtblauw en 'het arme Zuiden' rood.

7. Hieronder staan enkele landen. Onderstreep de landen uit het rijke Noorden in lichtblauw en die uit het arme Zuiden in rood. Gebruik je atlas!

Bangladesh, Ethiopië, Noorwegen, Canada, Frankrijk, Argentinië

Kun je de landen ook op de kaart situeren? Noteer telkens de eerste letter van de opgegeven landen op de juiste plaats op de wereldkaart.

6. IS ARM ZIJN DUUR?

1. De Europese overheid heeft berekend wat een gezin van vier personen, dat een jaarinkomen heeft van 17 243 EUR, kan doen. Of liever niet kan doen. Vul je de tabel aan?

Bij de procenten mag je afronden tot op twee cijfers na de komma.

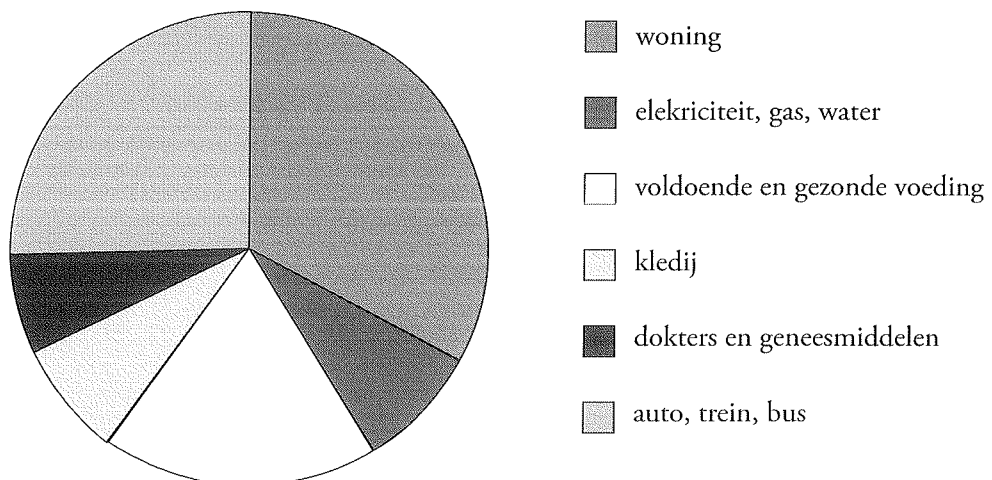
uitgave voor...	bedrag in EUR	percent/procent
woning	5 923,61	..... %
elektriciteit, gas, water	1 501,74	..... %
voldoende en gezonde voeding	3 370,71	..... %
kledij	1 358,28	..... %
dokters en geneesmiddelen	1 187,86	..... %
auto, trein, bus...	4 608,14	..... %
totaal	17 950,34	100 %

(Bron: www.armoede.be)

2. Wat stel je vast als je het totaal van de uitgaven vergelijkt met het beschikbare inkomen?

.....

3. Noteer de procenten die je in de tabel gevonden hebt bij het juiste taartpunt in het cirkeldiagram hieronder.

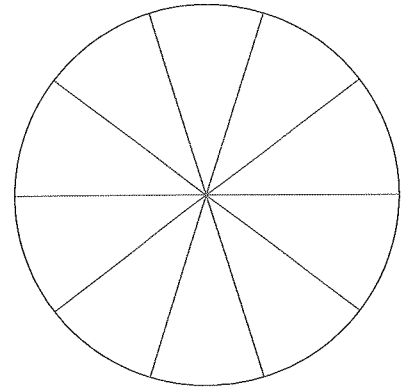
4. Dit gezin heeft niet eens cadeautjes gekocht of geld uitgegeven voor sport of vakantie. Wat moet een gezin doen als het te weinig geld heeft?

.....

5. Florian gaat op kamp naar de Ardennen. Van zijn ouders krijgt hij 50,00 EUR zakgeld. Daarvan besteedt hij twee vijfden aan snoep en koekjes, het zesvoud van het twintigste deel van 50,00 EUR aan een gsm-kaart, de helft van een vijfde van 50,00 EUR aan hebbedingen en de rest aan chips.

Vul de tweede kolom van de onderstaande tabel met procenten aan en maak een cirkeldiagram naast de tabel.

snoep en koekjes	..... %
gsm-kaart	..... %
hebbedingen	..... %
chips	..... %

7. KLOOF TUSSEN ARM EN RIJK

1. Ook in eigen land is er een kloof tussen arm en rijk. Wat bedoelen we daarmee?

.....

.....

Natuurlijk is het zo dat de prijzen voor iedereen stijgen!

2. Wat moet er af en toe gebeuren met de inkomens van de mensen als de prijzen blijven stijgen?

.....

.....

3. De vader van Florian heeft een maandinkomen van 2 800,00 EUR. De vader van Loes krijgt heel wat minder. Elke maand krijgt hij 1 500,00 EUR.

Hoeveel is het verschil in EUR? .....

We veronderstellen dat de overheid beslist dat iedereen 2 % opslag krijgt.

4. Hoeveel EUR opslag krijgt de vader van Florian? .....

5. Hoeveel EUR zal de vader van Florian voortaan elke maand krijgen? .....

6. Hoeveel EUR opslag krijgt de vader van Loes? .....

7. Hoeveel EUR zal de vader van Loes voortaan elke maand krijgen? .....

8. Hoeveel EUR verschil is er tussen het inkomen van de vader van Florian en het inkomen van de vader van Loes? .....

9. Is dat verschil groter of kleiner geworden? .....

Besluit: Rijke mensen worden nog .....

De kloof tussen arm en rijk wordt .....

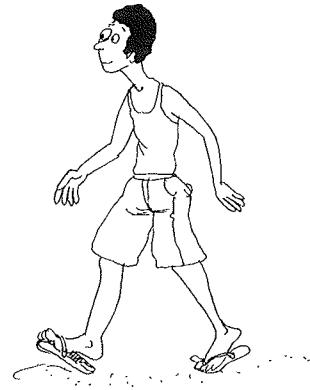
8. ARM ZIJN IN EEN ONTWIKKELINGSLAND

Ethiopië is een ontwikkelingsland.

1. In welk werelddeel ligt Ethiopië? .....
- In de volgende tabel vind je gegevens over waaraan een gezin uit Ethiopië geld uitgeeft. De cijfers zijn gemiddeldes.

Gezinsuitgaven in Ethiopië	%
Voeding en drank	52,8 %
Kledij	7,9 %
Woning	14,4 %
Gezondheid	1 %
Andere	..... %
Totaal van de uitgaven	100 %

(Bron: www.ethiopianreporter.com)

2. Vul het ontbrekende procent aan bij "Andere uitgaven".
3. Waaraan wordt het grootste deel van het inkomen uitgegeven in Ethiopië?
- .....
4. Is dat ook zo in België en Nederland? .....
- Volgens de laatste gezinsbudgetenquête van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie gaven de Belgen in 2004 gemiddeld 16% van hun inkomen uit aan voeding en drank.
5. Betekent dit dat de Belgen minder eten en drinken dan de Ethiopiërs? .....
6. Hoe kunnen we verklaren dat de Belgen maar 16 % van hun inkomen uitgeven aan voeding en drank en dat het procent in Ethiopië veel hoger ligt?
- .....
7. Vul aan: Hoe lager het inkomen, hoe ..... het aandeel van voeding en drank in de aankopen. Heel wat Ethiopiërs en andere mensen uit ontwikkelingslanden telen groenten in hun eigen tuin en houden kippen of een geit. Op die manier hebben ze toch iets te eten. Soms ruilen ze ook bepaalde zelfgekweekte en zelfgemaakte producten. Op deze activiteiten heeft de overheid geen zicht. Deze activiteiten zijn ook niet opgenomen in statistieken. We noemen deze activiteiten informele economie.
- De armoede in ontwikkelingslanden is dus iets ..... (kleiner / groter) dan dat de overheid meedeelt.
8. Is er ook in België en Nederland informele economie? .....
- Wat betekent dat? .....
- .....

9. HELPENDE HANDEN

Het zal je maar overkomen dat je geboren bent in een ontwikkelingsland. Noem eens enkele voorbeelden op van dingen die je nu hebt en die je nooit zou hebben gehad, mocht je in een ontwikkelingsland geboren zijn en er ook wonen.

.....

We hebben het al vaker gehoord. Iedereen moet er een steentje toe bijdragen om te proberen iets te doen voor de arme mensen. Wat kunnen we bijvoorbeeld doen?

.....

Er zijn ook organisaties die proberen de ergste nood te lenigen.
De Damiaanactie bijvoorbeeld bestrijdt typische armoedeziekten zoals lepra.

Wat betekent 'lepra'? Zoek op in een woordenboek of een encyclopedie.

.....
.....
.....

Naar wie is de actie genoemd? Waarom?

.....
.....
.....

Wat betekent die slogan?

.....
.....

10. MUCHO DINERO?

Ken je de uitdrukking 'oog om oog, tand om tand'? Die uitdrukking komt zelfs in de bijbel voor! Wat betekent die uitdrukking?

.....

Wetenschappers vertellen dat vele bevolkingsgroepen in de loop van de geschiedenis ooit bloedwraak gekend hebben. En natuurlijk kan er nooit een einde komen aan ruzies als de mensen de hele tijd wraak willen nemen. Vandaar dat die mensen hun schuld gingen 'afkopen' in de hoop geen herrie meer te hebben. Betalen in plaats van verder te vechten.

Het Latijnse woord 'pacare' betekent 'vrede stichten'. Daarvan afgeleid is het Franse woord 'payer'.

Kun je het woord 'payer' naar het Nederlands vertalen? .....

Ook het Engelse woord 'pay' van 'to pay' en het Italiaanse 'pagare' zijn daarvan afgeleid.

Aan het Nederlandse woord 'geld' kun je ook de betekenis van betaling of het afkopen van een schuld toekennen. In het Middelnederlands betekent 'ghelt' betaling van een misdrijf.

Zoek in een encyclopedie wat 'Middelnederlands' betekent.

.....

Hieronder staan enkele Spaanse woorden. Ze hebben een verband met Franse woorden die je kent. Kun je de vertaling naar het Nederlands en het Frans ernaast schrijven?

Kies de Nederlandse woorden uit de volgende rij:

de honger – bang zijn – arm – het aanbod – de school – rijk – het voedsel spelen – werken – de arbeider – het geld – betalen
---

Kies de Franse woorden uit de volgende rij:

travailler – riche – payer – l'offre – l'ouvrier – l'alimentation – jouer – pauvre – l'argent – la faim – l'école – avoir peur
---

Kies de Engelse woorden uit de volgende rij:

the school – the food – poor – the money – to be afraid – rich – to pay – the offer the hunger – to work – to play – the worker
--

Spaans	Nederlands	Engels	Frans
pobre	.....	.....	.....
rico (rica)	.....	.....	.....
hambre	.....	.....	.....
alimento	.....	.....	.....
obrero	.....	.....	.....
tener miedo	.....	.....	.....
oferta	.....	.....	.....
escuela	.....	.....	.....
trabajar	.....	.....	.....
jugar	.....	.....	.....
dinero	.....	.....	.....
pagar	.....	.....	.....

Wat betekent 'mucho dinero'?

.....

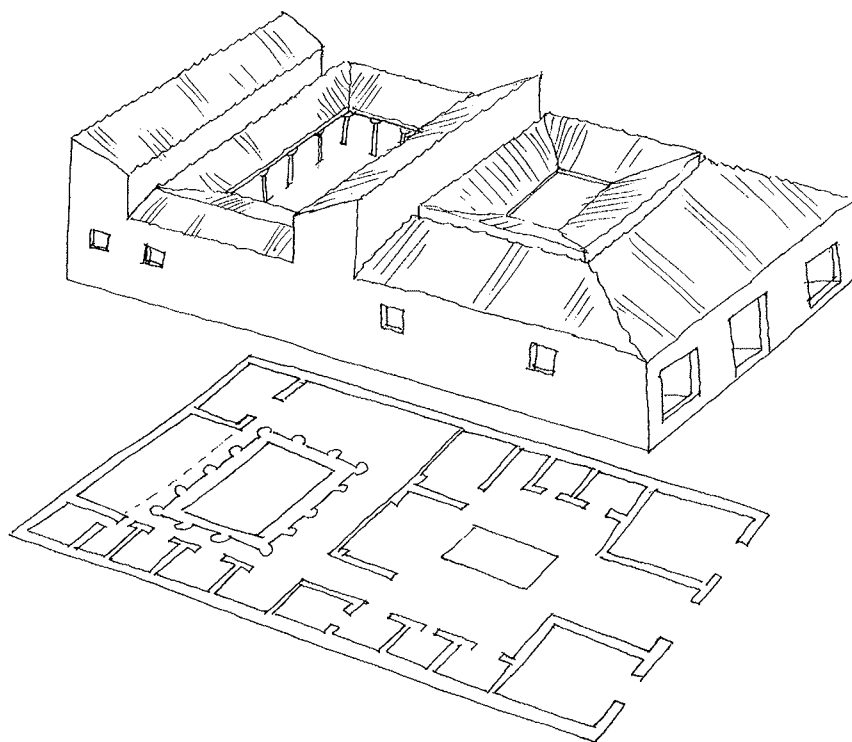

11. HET HUIS VAN EEN RIJKE ROMEIN UIT DE KLASSIEKE OUDHEID

De oudheid is de periode van 800 voor Christus tot 500 na Christus. In die periode kwam slavernij heel vaak voor. Je was slaaf door geboorte, maar je kon ook slaaf worden. Het gebeurde zelfs dat een vrij man zichzelf verkocht om zijn schulden te betalen.

Er waren ook rijke Romeinse burgers. Wie rijk was, had ook een ruim huis. Hieronder staan de plattegrond en een tekening van een huis van een rijke Romein. In de tekst staan de Latijnse benamingen. Schrijf telkens het opgegeven cijfer op de plattegrond van het huis.

Vele Romeinse huizen hadden een mozaïekvloer aan de **ingang (1)**. Dat is een vloer met kleine ingelegde tegels. Op de muren waren er dikwijls muurschilderijen.

Via de ingang kwam je in het **átrium (2)**. Dat is het binnenhof. Het licht viel binnen via het **complúvium**. Dat is een opening in het midden van het dak. De Romeinen vingden het regenwater op in een waterbassin in de vloer, het **implúvium (3)**.

Het **tablinum** of **tabulínium (4)** was de werkkamer of de studeerkamer die gelegen was tussen het átrium en de tuin. Die was ommuurd en heette het peristýlum of het **peristílium (5)**. Rond de tuin was er een overdekte zuilengalerij. In de tuin kweekten de Romeinen vijgen, druiven en keukenkruiden.

Naast de tuin bevond zich de eetkamer, het **triclínium (6)**. Weet je dat de Romeinen liggend aten aan een laag tafeltje? Probeer maar eens uit. Je merkt meteen hoe praktisch dat is. Of hoe onpraktisch. Natuurlijk werden ze bediend door hun slaven.

Aan de andere kant van het peristýlum was er een **huistheater (7)**.

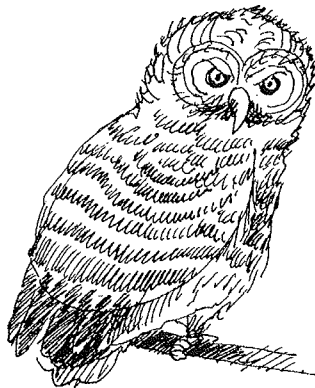
In de slaapkamer of het **cubículum (8)** was er alleen maar plaats voor het hoognodige. Meestal bevonden de slaapkamers zich naast het átrium.

Weet je welke taal de Romeinen spraken? .....
 Wordt die taal nu ook nog gesproken? .....

Toch wordt die taal nog aangeleerd. Als je Latijn kent, leer je gemakkelijk andere vreemde talen. Je merkt ook meteen dat er alweer een duidelijk verband is met de Franse taal. Vul hieronder de vervoeging van 'être' aan. Vertaling naar het Latijn: esse.

Kies uit en vul in: es, sommes, sont, suis, est, êtes

Latijn	Frans		Latijn	Frans
sum	je		sumus	nous .....
es	tu		estis	vous .....
est	il		sunt	ils .....

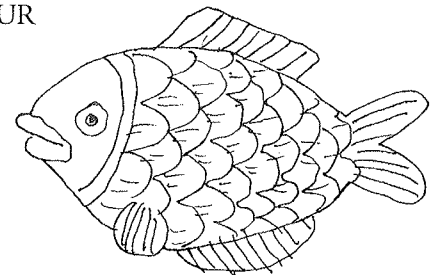
De film 'The Gladiator' is een aanrader. Het verhaal speelt zich af in de klassieke oudheid.

12. OPBRENGSTEN EN KOSTEN

Piet Karper is vishandelaar. Hij koopt voor 48 kg vis in tegen 9,00 EUR per kg. Daarvan verkoopt hij 34 kg tegen 14,00 EUR per kg. Daarna gaat de verkoop niet meer zo vlot. Piet beslist om de verkoopprijs te verlagen. Hij verkoopt de rest tegen 12,00 EUR per kg. Hoeveel geld komt er vandaag in het laatje?

.....
 .....

Dit bedrag noemen we de opbrengsten. Een ander woord is omzet. Opbrengsten of omzet zijn de ontvangsten van de verkopen.

Is het bedrag dat Piet vandaag ontvangt allemaal winst? .....

De vishandelaar heeft ook kosten gemaakt zoals de inkoop van de vis, de elektriciteit die hij verbruikt heeft, waterverbruik en noem maar op.

Hoeveel EUR winst heeft hij vandaag gemaakt? .....

Winst is het verschil tussen de opbrengsten en de kosten.

Kun je de woorden 'opbrengsten' en 'kosten' in de volgende bewerking invullen?

$\text{Winst} = \dots - \dots$

Vul hieronder aan met < of > zodat je telkens een ware uitspraak bekomt.

opbrengsten ..... kosten → winst opbrengsten ..... kosten → verlies
--

Gisteren had Piet 200,00 EUR winst. Hoeveel % meer winst heeft hij vandaag?

.....

Nick Kruid is kruidenier. Hij heeft voor 92,00 EUR koffie ingekocht. De koffie verkoopt hij met 25 % winst. Hij heeft ook fruit ingekocht. Omdat het fruit overrijp is, verkoopt hij het tegen inkoopprijs. De totale som die Nick vandaag ontvangt, is 539,00 EUR minder dan 700,00 EUR.

Hoeveel EUR winst maakt hij door de verkoop van de koffie? .....

Hoeveel EUR ontvangt de winkelier door de verkoop van het fruit? .....

Hoeveel bedraagt de inkoopprijs van het fruit? .....

Hoeveel % winst maakt de winkelier op de inkoopprijs van het fruit? .....

13. VAN WELK GEHEEL, VAN WELKE HOEVEELHEID IS HET PERCENT GENOMEN?

80 % op een toets

80 % van ... is 24 punten

Emma behaalde 24 punten op een toets van spelling.
Dat is 80 % van het totale aantal punten.
Hoeveel punten waren er maximaal te behalen?

Gebruik de drie manieren om het totale aantal punten van de toets te berekenen.
Vul telkens de ontbrekende getallen in.

80 % van het totale aantal punten = 24 punten
Stel het aantal te verdienen punten altijd gelijk aan 100 %.
Zoek dus 100 %.
Pas de verhouding 100/80 of de vereenvoudiging daarvan 10/8 toe op 24:

1e werkwijze als een operationele breuk nemen van een getal:

$$100 \% \rightarrow \frac{100}{80} \times 24 \quad \text{of} \quad \frac{10}{8} \times 24 = \dots\dots\dots$$

2e werkwijze
de verhoudingstabel

	: 10		x 3
	→		→
80	8	24	
100	.....	.....	
	→		→
	:		x .....

3e werkwijze
de dubbele pijlenvoorstelling

24	80 %
↓ :	↓ : 8
.....	10 %
↓ x	↓ x 10
.....	100 %

Je kunt ook alles naar 1 herleiden. Kies de voor jou passende strategie uit.

2e werkwijze
de verhoudingstabel

: 80	x 24	
→	→	
80	1	24
100	.....	.....
→	→	
:	x	

3e werkwijze
de dubbele pijlenvoorstelling

24	80 %
↓ :	↓ : 80
.....	1 %
↓ x	↓ x 100
.....	100 %

Zet de kommagetallen om in procenten en omgekeerd. Vul in.

0,07 = ... %

0,49 = ... %

0,5 = ... %

12 % = ... , ...

28 % = ... , ...

70 % = ... , ...

Zoek telkens het bedrag op waarvan de breuk genomen is.

Vul de onderstaande tabel aan.

500,00 EUR	is $\frac{1}{2}$ van	..... EUR
400,00 EUR	is $\frac{1}{4}$ van	..... EUR
2 000,00 EUR	is $\frac{1}{5}$ van	..... EUR
600,00 EUR	is $\frac{3}{5}$ van	..... EUR
1 000,00 EUR	is $\frac{5}{8}$ van	..... EUR
300,00 EUR	is 60 % van	..... EUR
1 000,00 EUR	is 80 % van	..... EUR
900,00 EUR	is 37,5 % van	..... EUR

14. OXFAM-WERELDWINKEL, FAIR TRADE, EERLIJKE HANDEL

14.1 Max Havelaar, een keurmerk voor Fair Trade

‘Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandse Handelsmaatschappij’ is de titel van een boek, geschreven door Multatuli. Deze moeilijke naam is pseudoniem van Eduard Douwes Dekker. Zoek op in een woordenboek wat ‘pseudoniem’ betekent.

.....

Eduard was geboren in Amsterdam en leefde van 1820 tot 1887. Toen hij achttien was, reisde hij naar Indië om er te werken. In 1856 werd hij assistent-resident van Lebak. Dat betekent dat hij medeverantwoordelijk was voor het bestuur.

Lebak is een gemeente op Java, een eiland dat behoort tot Indonesië. In de negentiende eeuw werd daar vooral koffie geteeld.

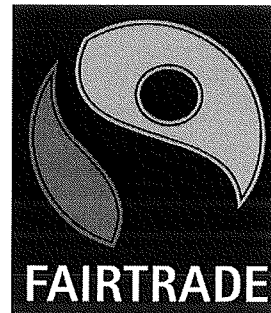

Zoek Indonesië op een kaart.

Eduard kwam al heel vlug tot de vaststelling dat de koffieboeren door de overheid uitgebuit werden. terug. In 1860 verscheen zijn boek over zijn ervaringen in Lebak. Het boek wordt als een van de beste werken uit de Nederlandse literatuur beschouwd.

Ken je het logo van Max Havelaar?

Max Havelaar is een keurmerk voor eerlijke handel. Dat betekent dat de producten met het logo van Max Havelaar op een eerlijke manier geproduceerd geweest zijn. Bij de productie is er geen kinderarbeid geweest. De arbeiders hebben een eerlijk loon gekregen en de boeren zijn eerlijk betaald geweest voor hun producten. Tijdens de productie werd er ook rekening gehouden met het milieu. De producenten werken altijd samen in een groep, een coöperatie genoemd.

En waar zijn die producten te koop?

In Oxfam-Wereldwinkels natuurlijk, maar ook in supermarkten zoals Delhaize, Albert Heijn, Match, Champion en Lidl...

Verschillende merken mogen het Max Havelaarkeurmerk op hun producten aanbrengen omdat ze hun producten op een eerlijke manier produceren of kopen bij boeren die eerlijk betaald worden.

Het Max Havelaarkeurmerk wordt verleend aan voedingsproducten zoals koffie, ijs, thee, chocolade, honing, vruchtensap, wijn en noem maar op. Het zijn producten die geproduceerd worden in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië. Je vindt het Max Havelaarlogo op de verpakking van deze producten.

We vertalen de woorden 'Eerlijke handel' in het Engels. Dan vinden we 'Fair Trade'.

Zo is er Fair Trade bio koffie, bio chocolade, bio thee, bio koekjes enzovoort.

Daarom zeggen we ook dat Max Havelaar de naam is van een keurmerk voor Fair Trade. Sommige handelszaken introduceren hun eigen keurmerk, bijvoorbeeld Colibri-Colruyt. Er is dus niet enkel het Max Havelaarlogo of -keurmerk.

Als een Fair Trade product niet meer voldoet aan de vereisten, kan het product uit de handel worden genomen en mag het niet langer met het keurmerk erop verkocht worden. Dat is onder andere gebeurd met de Cubaanse muntjes waarbij er onzuiverheden in de verpakking werden gevonden.

Heb je goed gelezen? Dan kun je de volgende vragen oplossen.

1. Max Havelaar is de naam van een boek. Wie is de auteur?

.....
.....

2. Waarover gaat het boek?

.....
.....

3. Max Havelaar is een keurmerk voor eerlijke handel. Wat betekent dat?

.....

.....

4. Wat betekent 'Fair Trade'?

.....

.....

14.2 Oxfam-Wereldwinkels, vol eerlijke handel.

Oxfam-Wereldwinkels is de voornaamste organisatie van eerlijke handel in Vlaanderen en in Nederland. Je herkent hun 180 voedingsproducten van bijna 100 partners in Afrika, Azië en Latijns-Amerika aan het merk Oxfam Fairtrade.

In Vlaanderen zijn er 210 wereldwinkels met 7 500 vrijwilligers. Nederland telt 400 wereldwinkels met 12 500 vrijwilligers.

In de meeste van de wereldwinkels verkopen de vrijwilligers ook handwerkproducten van eerlijke handel en solidariteitsproducten van andere organisaties. Daarnaast strijdt Oxfam-Wereldwinkels via educatief werk en politieke campagnes voor een rechtvaardige wereldhandel. Oxfam-Wereldwinkels, een eerlijk alternatief met respect voor het Zuiden!

14.3 Je partner in het cacao café

Kies uit en vul in:

tussenhandelaars – handel – oogst – geld – exporteren – boeren
aankoop – eerlijke – gemeenschap – prijzen

‘Dankzij jouw ..... investeren wij in een gezondheidscentrum, alfabetisering, aidsvoorlichting en onderwijs. Van eerlijke ..... wordt de hele ..... beter.’ (Dieudonné, cacao boer van Kavokiva in Ivoorkust)

In Ivoorkust, dat is de grootste cacao producent ter wereld, verhandelt onze partner Kavokiva de cacao-oogst van bijna zesduizend ..... . Kavokiva leert de boeren hoe ze de kwaliteit van hun ..... kunnen verbeteren. Door de eerlijke handel worden het transport en de opslag van de cacao veel gemakkelijker. Door de cacao zelf te ..... , aan ..... handelsvoorwaarden, ontsnappen de boeren van Kavokiva aan de ..... en kunnen ze betere ..... bedingen. Daardoor is de cacaoprijs in de streek hoger en kunnen alle cacao boeren meer ..... voor hun oogst krijgen.

14.4 Eerlijke handel betekent ook

Kies uit en vul in:

verkoop – achtergestelde – langdurige – basisbehoeften – mondiaal – rechtstreeks - milieu
 producenten – tussenpersonen – rechtvaardige

- het zorgen voor een menswaardig inkomen voor achtergestelde ..... , vooral in het Zuiden
- het bevredigen van de ..... van ..... producenten
- zo ..... mogelijk aankopen met zo weinig mogelijk ..... en omwegen.
- kiezen voor georganiseerde productieopbouw en .....
- respect voor mens en .....
- ..... samenwerking met handelspartners.
- werken aan ..... handelsregels op lokaal, nationaal en ..... niveau

14.5 Je partner aan de koffietafel

Kies uit en vul in:

kwaliteit – merk – haven – velden – finale – vrachtwagens
 cursussen – zakken – bonen – coöperatie

‘We leven hier nogal afgelegen: onze ..... liggen dichtbij de Amazonejungle, tussen 1 200 en 1 800 meter hoog. We brengen onze koffie in grote ..... naar Putina Punco, via smalle paden, op onze blote rug of op de rug van een ezel. In Putina Punco wachten de ..... van de coöperatie om de bonen naar de ..... in Lima te voeren, een tocht van vier dagen!’

‘Onze coöperatie zet al geruime tijd in op bio en ..... . Cecovasa bezit een kwaliteitslabo, dat streng oordeelt over het niveau van de oogst die de boeren afleveren. Zo zijn we in staat om koffie van de beste kwaliteit te leveren. Doordat onze ..... op een eerlijke manier kan verkopen, heeft ze meer geld om cursussen te organiseren. Via deze ..... leren we bijvoorbeeld betere plukmethodes.’

‘Elke vallei produceert zijn eigen ..... . Enkele keren per jaar organiseert Cecovasa een kwaliteitswedstrijd. De boeren leveren dan hun ..... in voor de ‘koffiewedstrijd’. De tien

beste soorten koffie komen in de ..... . Wees er maar zeker van dat de winnaars ook in jullie koffie belanden!

(José, koffieboer van Cecovasa in Peru)

De koffiecijfers van Oxfam Fairtrade: 651 337 kg goed voor 4 146 261 euro omzet (cijfers 2007), 21 partners in 14 landen, 11 koffiesoorten, 1 oploskoffie, 3 koffiepads.

14.6 Chips uit het regenwoud

Kies uit en vul in:

regenwoud – wekelijks – produceren – fair trade – hectare – machines
materiaal – lid – regering – gemeenschap

De voorbije zomer verbleef Sander De Vriendt, student van de Universiteit Gent, in Costa Rica. Hij voerde er een studie uit naar de impact van ..... bij de producenten van onze yucachips (*). 'CoopeSanJuan, dat is een jong dorp dat gegroeid is uit de coöperatie, telt 32 leden. Tien van hen studeren nog. Zonen en dochters worden op hun vijftiende automatisch lid. De actieve leden spenderen ..... vijf uur aan 'capital social' (gemeenschapsgeest), klusjes in functie van de ..... . Alles hier is eigendom van de gemeenschap: materiaal, huizen, de 'herberg' voor toeristen, het verpakkingsfabriekje voor ananas dat in opbouw is, het regenwoud, de lagere school met negen leerlingen en de secundaire school met dertig leerlingen. Elk lid heeft recht op een terrein van één ..... waarop hij mag ..... wat hij wil. Als ..... van de gemeenschap kun je ..... huren om de grond te bewerken.'

'CoopeSanJuan krijgt geld van de ..... om het ..... te beschermen en te beheren. Het is verboden om bomen te vellen. Alleen de omgevallen bomen mogen gebruikt worden. Het 'comité de educación' organiseert feestjes, bijvoorbeeld op vader- en moederdag, en cursussen over eerste hulp, het gebruik van ..... , chemicaliën, organische landbouw...'

(* *yuca = cassave, maniok. Cassave of maniok is de eetbare wortelknol van *Manihot esculenta*, een verbodende, overblijvende heester.*

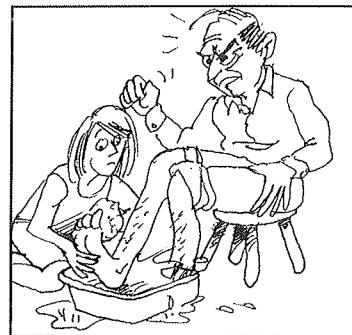
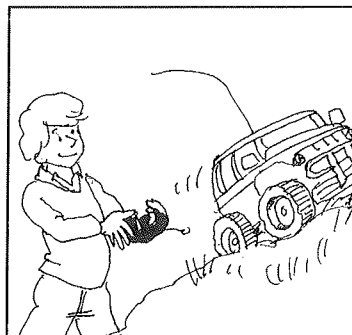
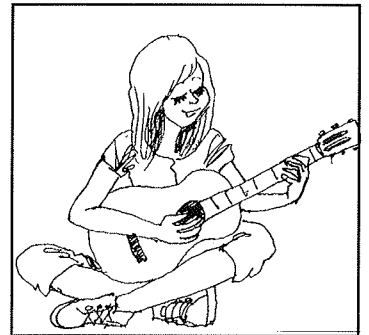
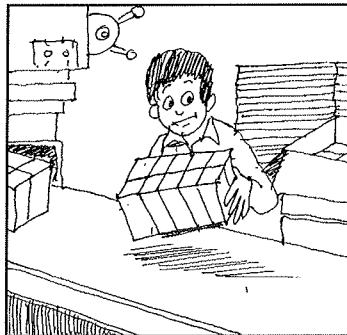
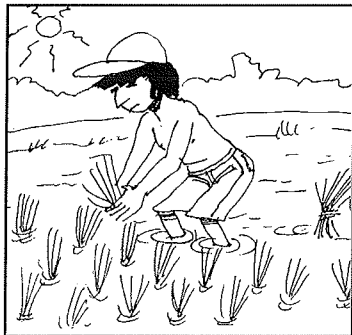
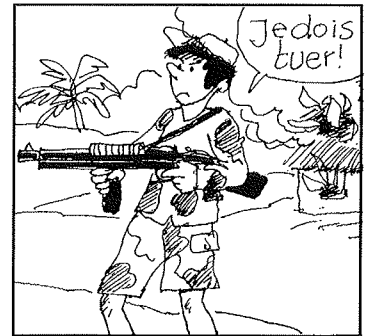
14.7 Le travail des enfants

1. Wat betekent deze titel? Gebruik een woordenboek.

.....

2. Helaas zijn er nog altijd kinderen die niet naar school kunnen, maar die moeten werken. Vandaar het woord kinderarbeid. Deze kinderen moeten geholpen worden.

Op de onderstaande tekening komen enkele vormen van kinderarbeid voor. Duid ze aan met een rood kruis.

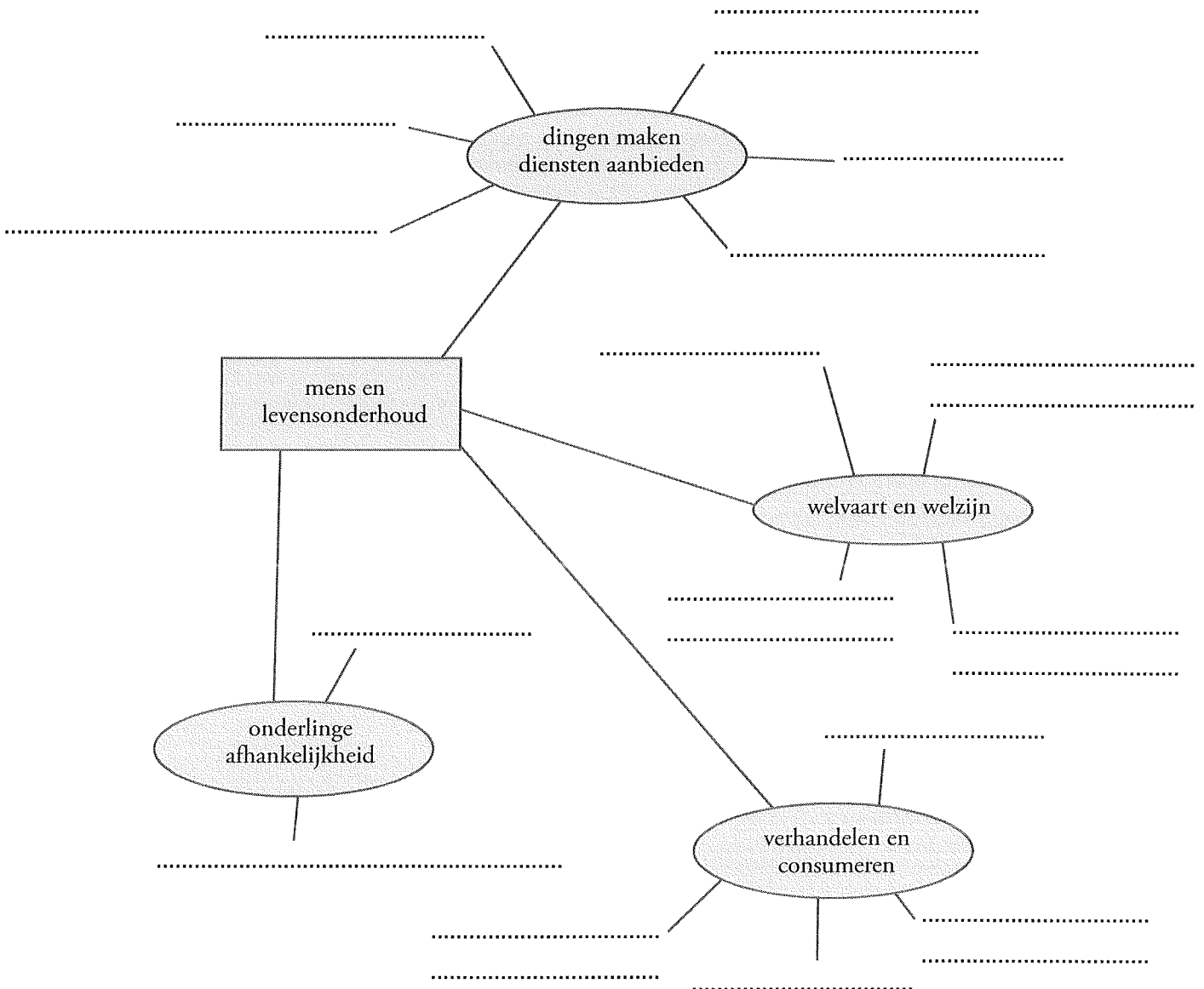
15. SYNTHESOEFFENING 'MENS EN LEVENSONDERHOUD'

Schrijf de volgende woorden of zinsdelen bij poten van de juiste spin! Kijk dus heel goed wat volgens jou waarbij hoort. Bespreek daarna je oplossingen met elkaar.

Kies uit en vul in:

zorg voor het dagelijkse bestaan / de zorgende samenleving / ruilverkeer / mensen en landen
 samenwerking / beroepen / ongelijke verdeling / consumptiebeïnvloeding / arbeid / wereldhandel
 geld / werkloosheid / arbeidsomstandigheden / welvaart verwerven / belangeloos handelen
 welbevinden / wel-zijn

16. BEGRIPPENLIJST

begrip	uitleg
armoede	Toestand waarbij mensen niet in de basisbehoeften kunnen voorzien, dus onvoldoende voedsel hebben, geen onderdak hebben en onvoldoende kledij hebben.
behoeften	Het aanvoelen van een tekort, samen met het verlangen om dat tekort te verhelpen. Bijvoorbeeld behoefte aan een appel. Je hebt zin in een appel.
consumenten	Kopers
diensten	Handelingen die iemand doet voor iemand anders. Die tweede persoon ondergaat ze. Deze handelingen zijn niet van materiële aard. Bijvoorbeeld een doktersbezoek, een busrit, een treinrit, een bioscoopbezoek.
economie	Wetenschap die bestudeert hoe de mensen met hun schaarse middelen in hun behoeften proberen te voorzien. Ze moeten voortdurend kiezen omdat hun inkomen beperkt is en er heel veel goederen en diensten te koop zijn.
goederen	Stoffelijke middelen om behoeften te bevredigen. Deze middelen zijn materieel. Bijvoorbeeld een appel, een rugzak, een hondje, lucht, brood, vlees, een trui.
inflatie	Met evenveel geld kun je nu minder kopen dan vroeger. Het lijkt wel alsof je geld minder waard geworden is.
korting voor contant	Een korting die een bedrijf kan krijgen als het een aankoop onmiddellijk of binnen een heel korte tijd betaalt. Bijvoorbeeld binnen de tien dagen.
lagelonenlanden	Landen waar de loonkosten veel lager liggen dan in het westen. Bijvoorbeeld Taiwan, Thailand.
leverancier	Bedrijf dat goederen levert aan een ander bedrijf.
opbrengsten	Ander woord is omzet. Het zijn de ontvangsten van de verkopen.
producenten	Bedrijven
produceren	Goederen vervaardigen, diensten verlenen, goederen en diensten dichterbij de consument brengen
producten	Goederen en / of diensten
welvaart	Welvaart heeft te maken met bezittingen. Heb je alles wat je nodig hebt? Dan heb je een zekere welvaart.

welzijn	Welzijn is ruimer dan welvaart. Welzijn gaat erom dat je alle bezittingen hebt die je nodig hebt en dat je daarnaast ook vrienden en vriendinnen hebt, je lekker voelt, gelukkig bent, gezond bent...
winst	Het verschil tussen opbrengsten en kosten

